

Vainagi dzejā

Kā vainags var būt aktuāls šodien? Sievietes vainagus lieto joprojām – pin Jāņos, liek galvā Dziesmusvētkos, lieto pie skatuves tērpa kā vēstījumu un darbnīcās izgatavo savam priekam. Bet ko domā vīrieši? Vai viņi vainagus vispār pamana? Vai uztver tos kā atbalsis no cita laikmeta un citas vērtību sistēmas? Vai vainagi joprojām ieslēdz kādu sievietes un vīrieša attiecību teritoriju?

Gatavojot izstādi, Latvijas Nacionālais vēstures muzejs aicināja piecus dažādu paaudžu dzejniekus meklēt atbildes uz šiem jautājumiem un veltīt vainagam dzeju. Pēc arheoloģisko un etnogrāfisko vainagu kolekciju apskates, etnogrāfisko ekspedīciju pierakstu iepazīšanas un pētnieku stāstiem un skaidrojumiem ne viens vien no dzejniekiem teica: "Cik interesanti, es nekad par to nebiju domājis!" Un mēs nodomājām: "Protams! Neparasti būtu, ja jūs par to jau būtu domājuši!"

Dzejnieku iespaidi no muzeja krājuma transformējušies dzejas rindās. Tajās vainags nav sastopams kā reālija, ne Jāņu vainaga, ne Dziesmusvētku kroņa, ne citā priekšmetiskā izpausmē. Dzejā vainags parādās tā abstraktajā formā un simboliskajā veidolā. Piecos atšķirīgos veidos tas demonstrē, ka arhaiskie nozīmju slāņi joprojām caurvij mūsu pasaules redzējumu un vērtējumu.

Vīriešu balsi izstādē pārstāv:

Eduards Aivars, Andris Kalnozols, Ilmārs Šlāpins, Ivars Šteinbergs, Krišjānis Zeļģis.

Andris Kalnozols

...

Vainags ir pirmais karuselis,
zootrops, daudzi kadri...

Lūk – vecāki ceļ tevi gaisā,
rotaļlietas ir raibas
un skolas gadi...

Tu apprecies un studē
vai otrādi –

šķiries un pārvācies,
bāz mantiņas maisā...

Tu gribi patiesību baltu,
un dzied arheologu korī,
bet starp grāmatām slēp
pirmo sirmo matu,
ko izrāvi torīt...

Spogulī pretī tev raugās jau
pensijas gadi,
un korpēs, kas beidzot vairs nespiež,
dejo mirušie radi,
kā spokainā filmā,
kam beidzas lente,
un nav vairs nekā,
ko vainagā pīt...
pļava ir beigusies...

sniegi krīt...

Pēdējā pietura!

Uzmanīgi!

Kāpiet zemē!

Vēl galva var reibt kādu brīd'

Par atstātām mantām mēs neatbildam.

Viss pārējais ir vēsture,
meitenīt...

Krišjānis Zelģis

xxx

visuma centrs – galva
apjozta ar žogu
ar aizsargapli
kas kā čūska ēd savu asti
bezglība apvijusies silda

kaut kā jāsargājas
jāsargājas no tumsas tēliem
kas miegā tiklab
kā gaišā dienas laikā var ienākt

no lāstiem jāturas gabalu nostāk
lai nenoskauž ļauna acs
bada gadi un dienas lai tālas
kā stāsti par pagātnes dienām

nāves lai paliek veciem un slimiem
lai jaunus mierā liek
lai vīri pārnāk no kaujas un paliek tik
ilgi līdz izaug meitas un dēli

ap vārtiem sastājuši visi sliktie māņi
aplī raugoties
tie gaismas izbīsies

Eduards Aivars

DIVI HAOSI

Bija mīlestība vai nebija, to jau arheoloģiskie izrakumi nepasaka

(Janīna Kursīte)

Stūra vainags ar zirga astriem

Vainagā elsas un sāpes

Viņa būs auglīga ķēve

Divi haosi saplūst

Neizbēgamā vainā

Nu viņš tai blakus kā bērns

Kas paveicis līdz šim lielāko darbu

Vainags raudāja tā

Ka to zināja tēvsmāmiņa

Bet dzirdēja tikai sikspārņi

Viņš sapnī redzēja vēl

Kā ņem to otru, ar bronzas asti

Kas atvelk muguru taisnu

Nu cits pagalms to salieks

Pirms zaudēja vainagu

Tā esot bijusi burve

Visgarām niedru purvi

Viscaur skudru ceļi

Sāpes lijušas tai pār galvu

Kā šķidrums sudrabs pār koku zariem

Jaunajai sievai rīta nomiedzī

Jaunais haoss pēkšņi šķiet gaisma!

Spīguļo saulīt, spīguļo!

Mirdzi, mirguļo

Vainadziņ dzelmē

Vīri maz no tā saprot

Vainadziņš zudis

Galviņa paturēta

VAIŅAGA SASTĀVDAĻAS

1. Virsa

bakalaura studiju laikā
otrajā kursā mums bija vasaras prakse
studenti ne vairs pusaudži vēl ne pieaugušie
sadzīti guļammaisu kokoniem kādā muižā
ne vairs pilsētā vēl ne dabā
divdesmitgadnieki izslāpuši pēc kredītpunktiem
mūs sadalīja pa pāriem un sūtīja
aptaujāt vietējos
par daiļliteratūras lasīšanas paradumiem
aptauja ir anonīma
mani salika ar dārtu
izspūrušiem matiem
kā vijoles lociņa astriem
pēc enerģiska solo
viņa teica ejam uz ezeru man ir sidrs
un mēs sēdējām karstajās smiltīs
man negribējās klusajā mirklī sacelt viļņus
kā atrodot ligzdu ar olām
iesaka nepieskarties pat neelpot virsū
ja grib lai putns atgriežas un izperē
viņa bija mācītāja meita
tāpēc man šķita jocīgi
ka peldkostīms nav viendaļīgs
viņa iepina rudzupuķi sev matos
aptauju datus mēs viltojam

2. Odere

nākamajā dienā
nākamais uzdevums
vietējās baznīcas arhīvs
jāreģistrē visas grāmatas
autors gads izdevējs
manas paģiru domas nesalasāmas
kā reliģiskā dzeja vecajā drukā
stundas velkas tikpat ilgi
cik seno laiku romānu nosaukumi
dažām grāmatām
bronza uz vāka ar patinu
smagas kā nogurums
dārta šodien citā grupā
kāda ir laika izjūta arheologiem
es iedomājos un uzreiz sev atbildu
droši vien līdzīga kā telpas izjūta
lidmašīnu pilotiem
bet vakarā beidzot minerālūdens
un sarunas muižas terasē ar kursabiedriem
dārtas auskari līdzīgi
makšķernieka vizuļiem
pie ieelpas sakustas
kad viņa aiziet čurāt krūmos
es izliekos ka eju pīpēt
mazliet paliekam es saku
un mēs mazliet paliekam

3. Starppapis

ir ziema un tuvojas sesija
man zvana dārta lai eju uz vecrīgu
satiekamies pazemes krogū
ir svētdiena un viņai ir prievīte
un es redzu ka viņa jau ir iesildījusies
bet mēs jokojam it kā uz riņķi
it kā pa spirāli lai vairāk iegriež
paliec pie manis viņa ierosina
un mēs ejam uz mācītāja dzīvokli
un pārguļam prievīti viņa novilka
bet reibums palika kā neredzams nimbs
un no rīta es pasaku piedod
man ir jābrauc uz ārzemēm
un es nezinu vai es tev piezvanīšu
visdrīzāk ka nē un viņa saka
mazliet paliekam bet es nepalieku

4. Zīles

biroja ballītē uzvelku
savu kaklasaiti ap galvu
aizmugurē plivinās bante
uz pieres šlipse kā sikсна
it kā noturot vietā kaut ko
kas draud izlīt
kolēģis uzliek lampas abažūru
kā cepuri
un boss uzliek salātu bļodu
es dzeru sidru un
galva smaga kā spainis
kāpēc nav karuseļu
kas veidoti kā mēbiusa lentes
es kļiedzu savus vārdu salātus
savu statusu
es esmu pieaudzis
un par savu kroni
es samaksāju veikalā stockmann

5. Smeldzes

kad dēls ir nolikts gulēt
es skatos video
kā dzejnieks publiski lasa
savu viltoto sonetu vainagu
tad slīdu pa facebook lenti
kā pa ūdens slidkalniņu
līdz ieraugu o dārta apprecējusies
matos rudzupuķes
un es slīdu tālāk un dzeru ūdeni
pirms gulētiešanas pārbaudu e-pastu
tur vienīgais ziņojums
esmu latvijas universitātes
sociālo zinātņu fakultātes
komunikācijas zinātnes
3. kursa students un bakalaura darba ietvaros
veicu pētījumu
aptauja ir anonīma un tās aizpildīšana
aizņems aptuveni 5-7 minūtes
paldies par veltīto laiku jau iepriekš
tavs vecums 18-25
26-35
36-45
46-55...

Ilmārs Šlāpins

samācās debesis, visapkārt lija
vai nu gan vainaga vaina vien bija
zīlītēm, pērlītēm, vizuļiem vija
matauklu trepītēm uzšuva zeltu

krustiņiem cakotu maliņu celtu
caurvija stieplītēm, piekāra zvaniņus
saulītei meitiņai visapkārt lija
dienā, kad cerību loloja veltu

sajāja tautas un zirgus kā gredzenus
meitas kā rakstītus nēzdogus mija
samina vainagu saulīte kājām
aizveda meitiņu projām no mājām

vai nu gan vainaga vaina vien bija
dienā, kad visapkārt asaras lija

VAINAGOŠANĀS

20.VI–20.XII

Vainagošanās.
Arheoloģiskie, etnogrāfiskie
un laikmetīgie vainagi
Latvijas kultūrā

Power and Love.
Archeological, Ethnographic
and Contemporary Crowns
in Latvian Culture

Latvijas Mākslas
akadēmija